

Бачинська І.А., магістрант 2 року підготовки, спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування», Вінницький інститут Університету «Україна»;
Яблочников С.Л., д.пед.н., к.т.н., професор, завідувач кафедри економіки та менеджменту, Вінницький інститут Університету «Україна»

ТЕОРЕТИКО-ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ДІАГНОСТИКИ ФІНАНСОВОГО СТАНУ БАНКУ

THEORETICAL AND PRACTICAL ASPECTS OF DIAGNOSTICS OF THE FINANCIAL STATE OF THE BANK

Анотація. У статті розглянуто теоретичні аспекти та методи діагностики фінансового стану банківської установи, розглядаються питання сутності і необхідності комплексної діагностики фінансового стану на прикладі ПАТ Укрсоцбанку. Визначено роль діагностики фінансового стану банку в оцінці рівня його розвитку із застосуванням методики стрес-тестування.

Ключові слова: діагностика фінансового стану, фінансова безпека, рейтингова оцінка, стрес-тестування.

Abstract. The article deals with theoretical aspects and methods of diagnostics of the financial condition of the banking institution, the issues of the essence and necessity of a comprehensive diagnosis of financial condition are considered on the example of PJSC Ukrsoctbank. The role of diagnostics of the financial condition of the bank in assessing the level of its development using the method of stress testing is determined.

Keywords: diagnostics of financial condition, financial security, rating estimation, stress-testing.

Постановка проблеми. Велику роль у сучасних економічних системах відіграють банківські установи, оскільки впливають на функціонування фінансових ринків, визначаючи кількість грошей в економіці, можливості та розміри інвестицій, і як наслідок впливають на економічне зростання в державі. Створення потужної системи антикризового управління у банках є запорукою передбачення та нейтралізації ризиків, які призводить до неплатоспроможності банків. З огляду на вище вказане виникає об'єктивна потреба в розробці практичного інструментарію проведення діагностики фінансового стану банків, яка б дозволяла розрахувати рівень ризику виникнення банківської кризи та, залежно від нього, прийняти рішення щодо застосування антикризових інструментів, спрямованих на його мінімізацію. Це можливо шляхом проведення стрес-тестування на різних рівнях як макро- та і мікроекономічному.

Питання стрес-тестування банків досліджуються у фінансово-економічній літературі як зарубіжними, так і вітчизняними науковцями. Roger M. Stein досліджував роль стрес-тестування в кредитному ризик-менеджменті. Ним обґрунтовуються деякі обмеження їх використання в якості єдиного механізму оцінки портфельного ризику. Til Schuermann у своїй статті розглядав питання ефективності здійснення стрес-тестування при можливій реалізації несприятливих подій в економіці та причини набуття цим інструментом популярності у контролюючих органів.

Вітчизняні науковці Бобиль В., Івасів І.Б. та Максимова А.В. виявили певні особливості процедури макроекономічного стрес-тестування банківської системи загалом. Ребрик Ю.С. вивчала найрізноманітніші аспекти діяльності банків, у тому числі проблеми їх ліквідності, достатності капіталу тощо. Поздняковим Є. М. та Косовою Т. Д. формалізовано методичний підхід до оцінки кредитних ризиків банків на основі інтеграції кількісних та

якісних критеріїв, що оцінюються за бальною шкалою.

Інформаційну базу роботи склали наукові праці вітчизняних та зарубіжних авторів, статистичні збірники, посібники, підручники, періодичні видання та ресурси мережі Інтернет.

Метою статті є визначення сутності діагностики фінансового стану банківської установи, узагальнення вітчизняного та зарубіжного досвіду проведення стрес-тестування щодо підвищення його ефективності і як інструменту визначення рівня його розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналіз діяльності банку є системою спеціальних знань, необхідних для дослідження тенденцій його розвитку, науковим обґрунтуванням планів і управлінських рішень, контролем за їх виконанням, оцінкою результатів, а також пошуком резервів підвищення ефективності фінансових показників діяльності банку. Дослідження методик аналізу банківської діяльності свідчить, що на сьогодні єдина система показників, які в узагальнюючому вигляді характеризують їх фінансовий стан, остаточно ще не склалася. Кожний банк використовує свої самостійно розроблені методики, що включають різні показники, які часто суттєво різняться.

З метою встановлення реального фінансового стану банків Національний банк України проводить оцінювання банків на базі розробленої ним рейтингової системи «CAMELS» та нерейтингової методики «Система оцінки ризиків» (COP). Рейтингова система «CAMELS» ґрунтується на міжнародній системі CAMEL, яка розроблена експертами Sheshunhoff Bank (США) і впродовж багатьох років застосовується у світовій практиці. COP розроблена Національним банком України самостійно. Обидві системи дають можливість НБУ оцінювати фінансовий стан та стабільність банків і банківської системи, яке проводиться за результатами комплексних інспекційних перевірок.

Розглянемо розвиток банківської системи України за результатами економічних нормативів (табл. 1).

Таблиця 1
Значення економічних нормативів по системі банків України за 2015-2017 рр.

№ з/п		Норматив	01.12.15	01.12.16	01.12.17
1	H1	Регулятивний капітал (млн. грн.)	99 305,4	138 526,0	112 154,5
2	H2	Норматив достатності (адекватності) регулятивного капіталу (не менше 10 %)	8,92	13,34	15,35
3	H4	Норматив миттєвої ліквідності (не менше 20 %)	72,25	59,30	45,61
4	H5	Норматив поточної ліквідності (не менше 40 %)	78,76	87,40	106,67
5	H6	Норматив короткострокової ліквідності (не менше 60 %)	88,82	91,01	96,52
6	H7	Норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (не більше 25 %)	23,13	21,37	20,61
7	H8	Норматив великих кредитних ризиків (не більше 8-кратного розміру регулятивного капіталу)	551,47	321,28	232,12
8	H9	Норматив максимального розміру кредитного ризику за операціями з пов'язаними з банком особами (не більше 25 %)	63,72	28,80	20,05
9	H11	Норматив інвестування в цінні папери окремо за кожною установою (не більше 15 %)	0,002	0,001	0,000005
10	H12	Норматив загальної суми інвестування (не більше 60 %)	1,39	0,64	0,32

На сьогодні достатньо ефективним методом діагностичних обстежень є проведення стрес-тестування. Стрес-тестування починається з уточнення видів ризику, які підлягають аналізу, і вибору відповідної моделі його реалізації. Загальний механізм стрес-тестування повинен включати:

- ідентифікацію ризиків, які несуть найбільшу загрозу діяльності банку;
- розроблення сценарію;
- вибір моделі або методики, які б дали змогу коректно спрогнозувати наслідки стресових сценаріїв для банку;
- кількісний аналіз – розрахунок наслідків реалізації стресових сценаріїв для банку;
- аналіз отриманих результатів та, за потреби, прийняття відповідних заходів для уникнення руйнівних наслідків стресового сценарію.

Стрес-тестування – це вид тестування, який характеризує систему з точки зору стійкості її роботи за умов, що перевищують нормальні.

Стрес-тестування (Stress Testing) дозволяє перевірити наскільки додаток, і система в цілому працездатні в умовах стресу і також оцінити здатність системи до регенерації, тобто повернення до нормального стану після припинення впливу стресу. Стресом в даному контексті може бути підвищення інтенсивності виконання операцій до дуже високих значень або аварійна зміна конфігурації сервера. Також одним із завдань при стресовому тестуванні може бути оцінка деградації продуктивності, таким чином цілі стресового тестування можуть перетинатися з цілями тестування продуктивності, на основі чого іноді виникають суперечки про приналежність одного виду до іншого.

Стрес-тестування – включає в себе тестування за межами нормального робочого потенціалу, часто до моменту збою, для того, щоб спостерігати за результатами. Метою дослідження в процесі стрес-тестування є:

- визначення, моменту збою або безпечні межі використання;
- підтвердження математичної моделі, досить точної в прогнозі;
- щоб підтвердити, що передбачувані нормативи задовольняються;
- щоб перевірити стабільну роботу частини або системи за межами стандартного використання.

Мета стрес-тестування – оцінити, наскільки конкретний банк або банківська система в цілому є стійкими до «виняткових, але ймовірних стресів». Воно покликане дати уявлення про наявні несприятливі сценарії, пов'язані із різними ризиками, та розмір капіталу, необхідний для поглинання збитків у випадку настання шокового сценарію

У 2016 та 2015 роках ПАТ «Укрсоцбанк» використовував процедури стрес-тестування з метою оцінки впливу можливих змін процентних ставок.

Методика стрес-тестування дозволяє виявити чутливість фінансового стану Банку при коливаннях процентних ставок. Вона ґрунтується на основному припущенні, у той час як інші припущення залишаються незмінними. В дійсності існує зв'язок між припущеннями та іншими факторами. Також необхідно зауважити, що чутливість має нелінійний характер, тому не повинна проводитися інтерполяція або екстраполяція отриманих результатів.

Аналіз чутливості не враховує, що Банк активно управляє активами та зобов'язаннями. Окрім того, фінансове положення Банку може змінюватись в залежності від фактичних змін, які відбуваються на ринку. Наприклад, стратегія ПАТ «Укрсоцбанк» щодо управління фінансовими ризиками спрямована на управління ризиком, який виникає у результаті ринкових коливань. У випадку різких негативних коливань цін на ринку цінних паперів керівництво може звертатися до таких методів як продаж інвестицій, зміна складу інвестиційного портфеля, а також інших методів захисту. Відповідно, зміна припущень може не мати впливу на зобов'язання, але може суттєво вплинути на активи, які обліковуються у консолідованому звіті про фінансовий стан за ринковою ціною. У цій ситуації різні методи оцінки активів і зобов'язань можуть призвести до значних коливань величини капіталу.

Стрес-тестування проводилося по основних валютах з метою визначення

потенційного прибутку та збитку в результаті зміни процентних ставок (табл. 2).

Таблиця 2

Середньозважені процентні ставки за основними активами та зобов'язаннями, за якими нараховуються проценти,

Показники	31 грудня 2016 року		31 грудня 2015 року	
	Гривні	Іноземна валюта	Гривні	Іноземна валюта
Грошові кошти та їх еквіваленти	13.23%	1.21%	12.3%	0.2%
Кредити та заборгованість клієнтів	12.00%	8.75%	11.2%	4.5%
Кошти банків	10.58%	4.87%	0.0%	3.4%
Кошти клієнтів	9.84%	3.04%	17.2%	5.9%
Боргові цінні папери, емітовані Банком	-	-	12.0%	-
Субординований борг	-	-	-	3.0%

Управління процентним ризиком здійснюється на постійній основі в межах внутрішнього нормативного поля ПАТ «Укрсоцбанк». Процес управління процентним ризиком шляхом розгляду відповідної управлінської звітності та прийняття управлінських рішень, спрямованих на оптимізацію структури активів і пасивів та мінімізацію банківських ризиків. Аналіз вразливості Банку до процентного ризику спрямований на виявлення порушення лімітів. За необхідності, визначається перелік заходів щодо зменшення процентних розривів та, як наслідок, зменшення процентного ризику (табл. 3).

Таблиця 3

Аналіз чутливості до ризику зміни процентних ставок

Показники	31 грудня 2016 року		31 грудня 2015 року	
	+1	-1	+1	-1
Чутливість фінансових активів	149,575	-149,575	274,413	-274,413
Чутливість фінансових зобов'язань	-231,241	231,241	-403,421	403,421
Чистий вплив на прибуток або збиток та капітал	-81,666	81,866	-129,008	129,008

Ідентифікація джерел ризику здійснюється шляхом аналізу існуючої структури процентних активів та пасивів. Банк здійснює оцінку процентного ризику на підставі аналізу чутливості до зміни відсоткових ставок, тобто, змін ринкової вартості інструментів та портфелів в результаті загальної зміни кривої дохідності на певне число базисних пунктів. Відповідно до методології використовуваних сценарії включають зсув всієї кривої на 1 процентний пункт (+/-100 базисних пунктів). Чутливість процентних ставок обчислюється на підставі сценарію, відповідно до якого всі криві процентних ставок вважаються такими, що змінюються однаково незалежно від фінансового інструмента або валюти. Оцінки включають процентний ризик за всіма позиціями Банку для інструментів з фіксованою та плаваючою процентною ставкою як визначено за відповідною моделлю.

Крім зазначених методик діагностики фінансового стану банку існує безліч інших методик, які використовують банківські установи, серед них є PATROL, SAAB, BAKIS. Ці рейтингові системи поєднують в собі не тільки використання експертних даних та проведення коефіцієнтного аналізу, а також враховують економіко-статистичні методи оцінки та використання багатьох параметрів присвоєння рейтингу. Тому вони вважаються

найбільш узагальнюючими.

Висновки. Отже, використання стрес-тестування стає важливою складовою ризик-менеджменту багатьох фінансових установ, особливо банків, саме воно дає змогу керівництву вчасно приймати рішення щодо подолання непередбачуваних наслідків, що пов'язані з різноманітними ризиками, та визначати необхідний розмір капіталу, достатній для покриття збитків у разі виникнення тих чи інших потрясінь в економіці. Стрес-тестуванню як інструменту банківського менеджменту властивий достатньо високий рівень стандартизації та автоматизації, що суттєво спрощує процедуру його проведення. Однак, на відміну від зарубіжного досвіду, практика застосування в Україні стрес-тестування є недостатньо поширеною.

Список використаних джерел

1. Показники банківської системи. Офіційний сайт НБУ [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=34661442&cat_id=34798593
2. Данілова Л.І. Стрес-тестування в системі ризик-менеджменту банку / Л.І. Данілова, В.В. Савочка // Економічний аналіз: зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет; редкол.: В.А. Дерій (голов. ред.) та ін. – Тернопіль: Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету «Економічна думка», 2014. – Том 15. – №1. – С. 244-252.
3. Жукова О.А., Бачинська І.А. Щодо діагностики фінансового стану банку / О.А. Жукова, І.А. Бачинська // Подільський науковий вісник. – Науки: економіка, педагогіка. – Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД». – 2017. – №3. – 137 с.
4. Тисячна Ю.С. Управління активами і пасивами банку із застосуванням матричного підходу / Ю.С. Тисячна // Глобальні та національні проблеми економіки; Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського. – 2016. – Випуск 13. – С. 548-552 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://global-national.in.ua/archive/13-2016/110.pdf>
5. Щодо порядку проведення стрес-тестування в банках України: Методичні рекомендації, схвалені постановою Правління Національного банку України від 06.08.2009 р. №460 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=v0460500-09&p=1287478900994122>.
6. Стрес-тести як інструмент діагностики банку [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=47725154>
7. Фінансова звітність ПАТ «Укрсоцбанк». Офіційний сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.ukrsotsbank.com/ipfinreport/>

*Гаєвська Л.М., к.е.н., доцент,
доцент кафедри економіки підприємства,
ННІ економіки, оподаткування та митної справи
Університету ДФС України*

ВПЛИВ ПЕРСОНАЛУ ПІДПРИЄМСТВА НА ЕКОНОМІЧНУ БЕЗПЕКУ ЙОГО ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

THE INFLUENCE OF THE ENTERPRISE PERSONNEL ON ECONOMIC SECURITY OF ITS ECONOMIC ACTIVITY

Анотація. Досліджено підходи вчених до тлумачення сутності поняття «персонал підприємства», «економічна безпека підприємства». Визначено вплив кадрової безпеки на економічну безпеку підприємства.

Ключові слова: трудові ресурси, персонал підприємства, економічна безпека